

Lessons Learned Duurzaam Gastvrij Gelderland

Alle inzichten uit de ondersteuning van recreatie- en horecaondernemers in het Duurzaam Gastvrij Gelderland programma

Stichting BespaarGarant
Utrecht, 01 juni 2026
Luka.vangroeningen@BespaarGarant.nl

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
Methode	6
Onderzoeksvragen	6
Steekproef	6
Doelgroepen	6
Onderbouwing doelgroepen	7
Onderzochte aspecten	7
Ondernemingen buiten de scope van dit onderzoek	8
Hoe ziet de typische onderneming eruit?	9
Aanpak	9
Bevindingen	9
Profiel cafés & restaurants	9
Profiel hotels	10
Profiel recreatie	11
Conclusie	12
Wat zijn de meest voorkomende vragen van ondernemers over energiebesparing?	13
Aanpak	13
Bevindingen	13
Conclusie	13
Waar gaat de energie naartoe?	15
Aanpak	15
Bevindingen	15
Elektriciteitsverbruik horeca	15
Gasverbruik horeca	15
Conclusie	16
Welke verduurzamingsmogelijkheden zijn het meest relevant?	17
Aanpak	17
Bevindingen	17
Conclusie	19
Welke overige opvallende bevindingen zijn naar voren gekomen?	20
Vervolgstappen & aanbevelingen	22

Aanbevelingen voor communicatie	22
Aanbevelingen voor beleid	22
Aanbevelingen voor stimulering en ondersteuning.....	22
Bijlage 1 – geanalyseerde onderwerpen.....	24
Bijlage 2 – Analyses profiel kleine horeca.....	25
Bijlage 3 – Analyses grote horeca	29
Bijlage 4 – Analyse recreatieondernemers (bungalowparken en verhuur).....	32

Samenvatting

Het programma Duurzaam Gastvrij Gelderland is opgezet om ondernemers in de horeca- en recreatiesector te helpen bij het verduurzamen van hun bedrijf. In het programma zijn 142 energiegesprekken gevoerd en 74 energieonderzoeken uitgevoerd. De informatie uit deze gesprekken en onderzoeken is in dit document samengebracht. De doelgroep is verdeeld in drie groepen: kleine horeca (cafés en restaurants), grote horeca (hotels) en recreatie (bungalowparken en campings). Andere typen bedrijven, zoals bioscopen en evenementlocaties, zijn buiten deze analyse gelaten en samengevat onder 'anders'. Het doel van dit onderzoek is om de belangrijkste lessen uit de energiegesprekken en energieonderzoeken te bundelen. Dat is gedaan aan de hand van vijf onderzoeksvragen.

De eerste onderzoeksvraag is: hoe ziet een typische onderneming eruit?

De profielen laten duidelijke verschillen zien tussen cafés en restaurants, hotels en recreatiebedrijven. Tegelijk zijn er ook overeenkomsten. Zo neemt het inzicht in energieverbruik en de interesse in verduurzaming toe naarmate bedrijven groter zijn en meer energie gebruiken. In alle sectoren zijn zonnepanelen bovendien een veelvoorkomende maatregel en een populaire vervolgstap. Dit laat zien dat een sectorspecifieke aanpak nodig is.

De tweede onderzoeksvraag is: wat zijn de meest voorkomende vragen van ondernemers over energiebesparing?

Ondernemers stellen vooral vragen over zonnepanelen en eigen opwek. Daarnaast zoeken zij vaak hulp op een moment van verandering, bijvoorbeeld bij een verbouwing, een nieuw pand, vervanging van de cv-ketel of problemen met de aansluiting. Hun vragen gaan dus meestal niet alleen over losse maatregelen, maar vooral over wat in hun situatie technisch mogelijk, financieel slim en praktisch uitvoerbaar is.

De derde onderzoeksvraag is: waar gaat de energie naartoe?

Uit de analyse blijkt dat in de horeca vooral de keuken veel energie verbruikt, gevolgd door de verwarming. Voor de recreatiesector was onvoldoende bruikbare onderzoeksdata beschikbaar om deze vraag goed te beantwoorden.

De vierde onderzoeksvraag is: welke verduurzamingsmogelijkheden zijn het meest relevant?

De analyse laat zien dat ondernemers het vaakst advies krijgen over energiemonitoring, ruimteverwarming en zonnepanelen.

Daarnaast bevat dit document ook opvallende bevindingen en aanbevelingen.

Inleiding

Veel ondernemers in Gelderland lopen tegen uitdagingen aan bij het verduurzamen van hun bedrijf. Om hen te ondersteunen is de campagne Duurzaam Gastvrij Gelderland (DGG) gestart. Het doel van deze campagne was om ondernemers in de gastvrijheidssector te helpen hun bedrijven energiezuiniger en toekomstbestendig te maken. Het project is een samenwerking tussen brancheorganisaties Koninklijke Horeca Nederland (KHN), HISWA RECRON, Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit (KMVK) en Stichting BespaarGarant, en mede mogelijk gemaakt door de Provincie Gelderland. Gezamenlijk hebben deze partners de afgelopen vier jaar gewerkt aan praktische oplossingen en begeleiding.

Binnen het project zijn ondernemers geholpen via energiegesprekken, procesbegeleiding, energiemonitoring en energieonderzoeken. Door deze diverse ondersteuning zijn niet alleen concrete resultaten behaald, maar ook waardevolle inzichten opgedaan. Uit honderden gesprekken en trajecten kwamen lessen naar voren die relevant zijn voor de hele sector.

Met dit document willen we deze kennis bundelen en beschikbaar maken. Het bevat de belangrijkste lessons learned en best practices die tijdens het project zijn verzameld. Ons doel is om deze inzichten breed te delen, zodat ze herbruikbaar zijn voor ondernemers, brancheorganisaties, gemeenten en energieloketten.

Methode

Onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek was het beantwoorden van een aantal kernvragen die inzicht geven in de kenmerken, uitdagingen en verduurzamingsmogelijkheden binnen de gastvrijheidssector in Gelderland. De hoofdvragen luiden als volgt:

1. Hoe ziet de typische onderneming eruit?

Beschrijving van de bedrijfskenmerken per sector.

2. Wat zijn de meest voorkomende vragen van ondernemers over energiebesparing?

Inventarisatie van de meest voorkomende vragen waar ondernemers mee naar ons komen.

3. Waar gaat de energie naartoe?

Analyse van de onderdelen en processen binnen een onderneming die het grootste energieverbruik veroorzaken.

4. Welke verduurzamingsmogelijkheden zijn het meest relevant?

Overzicht van maatregelen die het meest geadviseerd zijn per sector.

5. Welke overige opvallende bevindingen zijn naar voren gekomen?

Aanvullende inzichten die niet direct onder bovenstaande vragen vallen.

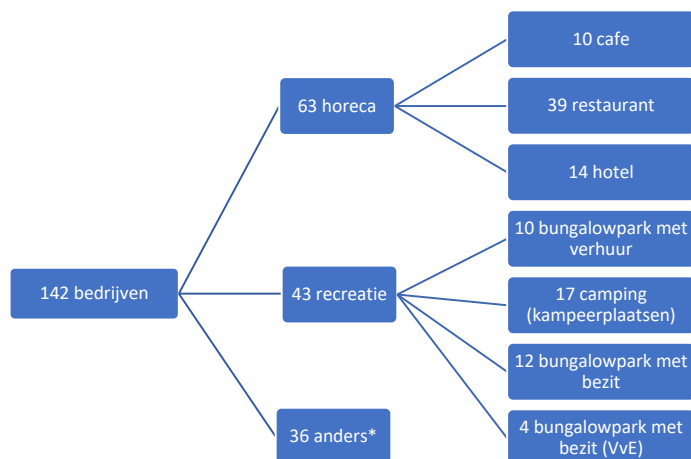
Steekproef

In totaal zijn met 142 bedrijven energiegesprekken uitgevoerd. De informatie uit de energiegesprekken is geanalyseerd en indien er een energieonderzoek heeft plaatsgevonden, ook het energieonderzoek.

Doelgroepen

De bedrijven waarmee energiegesprekken zijn uitgevoerd, zijn onderverdeeld in verschillende sectoren¹ (zie Figuur 1).

¹ Deze onderverdeling is als volgt tot stand gekomen: Conform het verlengingsvoorstel zijn i.i.g. de volgende sectoren geïdentificeerd: horeca, onderverdeeld in kleine en grote horeca) en recreatie. Voor de recreatiesector is een verdere onderverdeling gemaakt. Deze segmentatie is gebaseerd op patronen die door praktijkervaring duidelijk zichtbaar werden.

Figuur 1: Verdeling energiegesprekken over de sectoren in de vrijetijdsector.

Onderbouwing doelgroepen

Deze onderverdeling is als volgt tot stand gekomen: Conform het verlengingsvoorstel zijn i.i.g. de volgende sectoren geïdentificeerd: horeca, onderverdeeld in kleine en grote horeca) en recreatie. Voor de recreatiesector is een verdere onderverdeling gemaakt. Deze segmentatie is gebaseerd op patronen die door praktijkervaring duidelijk zichtbaar werden.

De analyses over de sector 'recreatie' zijn enkel gebaseerd op de informatie uit de groepen 'bungalowparken met verhuur' en 'campings met kampeerplekken'. Hoewel van de groepen 'bungalowpark met bezit' en 'bungalowpark met VvE' algemene informatie wel verzameld is, zijn zij in de verdere analyses van de recreatiesector dus niet meegenomen. De redenering voor deze keuze is omdat de eigenaar van een recreatiepark met bezit veel minder invloed heeft op diens inwoners qua energiegebruik. Hierdoor is het advies wat zo'n ondernemer kan krijgen van ons nauwelijks te vergelijken dan het advies van ondernemers die wel eigenaar zijn over het gehele park.

De onderzoeksvragen zijn apart beantwoord voor de horeca, en de recreatie. Wanneer er voldoende informatie beschikbaar was, zijn de hoofdvragen apart beantwoord voor de subcategorieën

Onderzochte aspecten

De verzamelde gegevens zijn in hoofdlijnen onder te verdelen in drie groepen:

1. algemene kenmerken van de onderneming
2. aspecten van de huidige energiesituatie
3. onderwerpen waarop advies is gegeven.

Voor een volledig overzicht van de thema's waarin de informatie uit de gevoerde energiegesprekken (en waar relevant de energieonderzoeken) is onderverdeeld, zie Bijlage 1.

De keuze voor de thema's is gebaseerd op de lijst geadviseerde maatregelen, zoals geformuleerd in de [Analyse energiegesprekken DGG op 25-03-2024](#). O.b.v. praktijkervaring met de sectoren door het voeren van de vele energiegesprekken, zijn enkele aspecten toegevoegd.

Niet voor alle ondernemingen is informatie over elk thema vastgelegd. Tijdens de analyse zijn, vanwege tijdsbeperkingen en het noodzakelijk stellen van prioriteiten, niet alle onderwerpen voor iedere onderneming uitgewerkt.

Ondernemingen buiten de scope van dit onderzoek

Tijdens het project zijn enkele ondernemingen geïdentificeerd die niet binnen de hierboven genoemde doelgroepen vallen, zoals bioscopen en evenementlocaties. Om gerichte conclusies te trekken uit een zo homogene groep, is deze groep samengevat onder de noemer 'anders'. Hieronder vallen bijv. een ijssalon, escaperoom, dagrecreatie, outdoorcentrum, uitgaansgelegenheid, wellnesscentrum.

Hoe ziet de typische onderneming eruit?

Aanpak

Per sector is een profiel gemaakt, op basis van de variabelen die onderzocht zijn. Als een van de variabelen niet expliciet in het profiel is benoemd, betekent dat dat uit de analyse geen duidelijke conclusie naar voren kwam.

Bevindingen

Profiel cafés & restaurants

- Verbruik

Gem. stroomverbruik = 62.000 KWh per jaar

Gem. gasverbruik = 7.400 m3 per jaar

Gem. Weii score = 534

- Locatie & Eigendom

- Met name **huurder** (54%)
- Vaak kleinverbruikaansluiting
- Weinig **inzicht in huidig energieverbruik** (slechts 15% heeft inzicht in hoofdmeterniveau of slimme meter)

- Ruimteverwarming

- vaak op **gas** via **CV-ketel** (56%), met afgifte vooral **lucht** (39%) en **radiator** (20%)

- Keukenapparatuur

- vaak **mix gas & elektrisch** (53%).

- Als er verduurzaamd is

- met name LED verlichting (55%)
- of raamisolatie (48%)
- Soms ook dak- of muurisolatie (28%).

- Als ze geïnteresseerd zijn in duurzaamheidsmaatregelen

- is het vooral zonnepanelen (31%)
- en heel soms accu en laadpalen (beide 10%).

Profiel hotels

- Verbruik

Gem. stroomverbruik = 133.000 kWh per jaar

Gem. gasverbruik = 20.500 m3 per jaar

Gem. Weii score = 187

- Locatie & Eigendom

- Zowel **eigenaar** dan huurder (40% vs. 40%)
- Vaak kleinverbruikaansluiting
- Ondernemers hebben **meer zicht op het energieverbruik** (40%) dan kleine horeca (15%)

- Ruimteverwarming

- Vooral op gas via een CV-ketel (50%)

- Warm tapwater

- Ook warm tapwater is vaak op gas via een CV-ketel (30%)

- Als er verduurzaamd is

- Hotels ook vaak dak-, muur- en raamisolatie (20-30%)
- Soms zijn er al **zonnepanelen** aanwezig (27%)

- Als ze geïnteresseerd zijn in duurzaamheidsmaatregelen

- De interesse gaat vooral uit naar **zonnepanelen** (20%)

Profiel recreatie

De recreatiesector omvat een mix van bungalowparken met verhuur en campings met kampeerplaatsen. In de praktijk hebben veel ondernemingen een combinatie van beide, zoals bungalowparken met plekken voor stacaravans of campings met huisjes. Daarom is deze groep in de analyse als één geheel beschouwd.

- Verbruik

Gem. stroomverbruik = 272.200 kWh per jaar

Gem. gasverbruik = 18.800 m3 per jaar

Gem. Weii score = -

- Locatie & Eigendom

- Vaak **eigenaar** in plaats van huurder (82% vs. 9%)
- Vaak een **grootverbruikaansluiting**, soms met meerdere aansluitingen of een aanvullende kleinverbruikaansluiting

- Energiemonitoring

- Ondernemers hebben relatief **meer zicht op het energieverbruik**
- Vaak een **slimme meter** (90%), maar dat is verplicht voor grootverbruikaansluiting, dus dit betekent niet per se dat de ondernemer zelf ook inzicht heeft in diens energieverbruik.
- Regelmatig ook enige vorm van **tussenmeters** aanwezig (53%), bijvoorbeeld op meterkasten, installaties, aantallen chalets of het zwembad

- Faciliteiten

- Hebben meerdere faciliteiten. Veelvoorkomend zijn zwembaden (53%), horecagelegenheden (42%), receptie en sanitair (beide 32%) en winkels (21%)

- Als er verduurzaamd is

- Vaak zijn er al **zonnepanelen** aanwezig (53%)
- Ook zijn er relatief vaak al **laadpalen** aanwezig (32%)

- Als ze geïnteresseerd zijn in duurzaamheidsmaatregelen

- Er is **meer interesse** in verduurzamingsmaatregelen, t.o.v. de horeca
 - De interesse gaat vooral uit naar **zonnepanelen** (32%)
 - Daarnaast is er soms interesse in een **batterij** (11%)
 - En in mindere mate in extra **laadpalen** (5%)

Conclusie

De profielen laten zien dat er duidelijke verschillen zijn tussen cafés en restaurants, hotels en recreatiebedrijven, maar ook enkele terugkerende patronen. Zo neemt de mate van inzicht in energieverbruik en interesse, aantal uitgevoerde verduurzamingsmaatregelen en interesse in nieuwe maatregelen toe naarmate het energieverbruik van de bedrijven in de sector toeneemt. Tegelijkertijd is in alle sectoren te zien dat zonnepanelen een veelvoorkomende bestaande maatregel zijn én een van de meest genoemde verduurzamingsopties blijven. Daarmee bevestigt dit hoofdstuk dat een sectorspecifieke aanpak nodig is: de uitgangssituatie verschilt duidelijk per type onderneming.

Wat zijn de meest voorkomende vragen van ondernemers over energiebesparing?

Aanpak

De vragen die aanleiding waren tot het energiegelosprek, en de vragen van de ondernemers die tijdens het energiegelosprek naar voren kwamen zijn verzameld. 44 ondernemers hebben een informatieformulier ingevuld vooraf aan hun energiegelosprek, waarvan 15 hier een concrete vraag of meerdere vragen had toegevoegd. Hieronder volgt een lijst van de thema's waarover de vragen gaan, met enkele voorbeeldvragen.

Bevindingen

Thema	Aantal keer genoemd	Voorbeeldvragen
Zonnepanelen & opwek	14	<i>Wat zijn de mogelijkheden voor zonnepanelen op mijn locatie? Is dat financieel/praktisch haalbaar?</i> <i>Hoe ga ik om met te veel opwek en is opslag (accu) of alternatieve plaatsing (carport) interessant?</i>
Aansluiting, netcongestie & piekvermogen	12	<i>Ik wil groeien, maar dan ga ik over mijn aansluiting heen – hoe los ik dit op?</i> <i>Ik wil mijn keuken, pand of verwarmingsinstallatie gasloos – past dat op de aansluiting?</i>
EML/ informatieplicht	6	<i>Welke EML-maatregelen moet ik uitvoeren en hoe vul ik de informatieplicht correct in?</i>
Verduurzamingsplan algemeen	10	<i>Welke verduurzamingsmogelijkheden zijn er voor mijn pand/situatie (bijv. oud/monumentaal, geen zonnepanelen mogelijk)?</i>
CV, warmtepomp & gasloos	7	<i>Ik wil mijn CV-installatie vervangen – wat zijn mijn mogelijkheden?</i>
Energie monitoring & (tussen)meters	5	<i>Ik wil meer inzicht in mijn energieverbruik.</i>
Subsidies & financiële vragen	5	<i>Welke subsidies en terugverdiëntijden horen bij zonnepanelen, accu's, warmtepompen of andere maatregelen?</i>
Laadinfra & batterij	3	<i>Zijn laadpunten of een batterij geschikt voor mijn locatie?</i>

Tabel 1: Lijst van vragen die ondernemers vaak stellen

Conclusie

De analyse laat zien dat ondernemers vooral vragen hebben over zonnepanelen en hun eigen opwek. Wat ook naar voren kwam, is dat de ondernemers vaak naar ons toe kwamen op een punt van

verandering (bijv. keuken verbouwen, nieuw pand, CV-ketel vervangen, tegen netcongestie aanlopen).

Daarmee laat dit hoofdstuk zien dat de meest voorkomende vragen van ondernemers niet alleen gaan over losse maatregelen, maar vooral over de praktische haalbaarheid ervan binnen hun eigen situatie. Ondernemers willen vooral weten wat technisch mogelijk is, wat financieel verstandig is en wat past binnen de beperkingen van hun pand of aansluiting.

Waar gaat de energie naartoe?

Aanpak

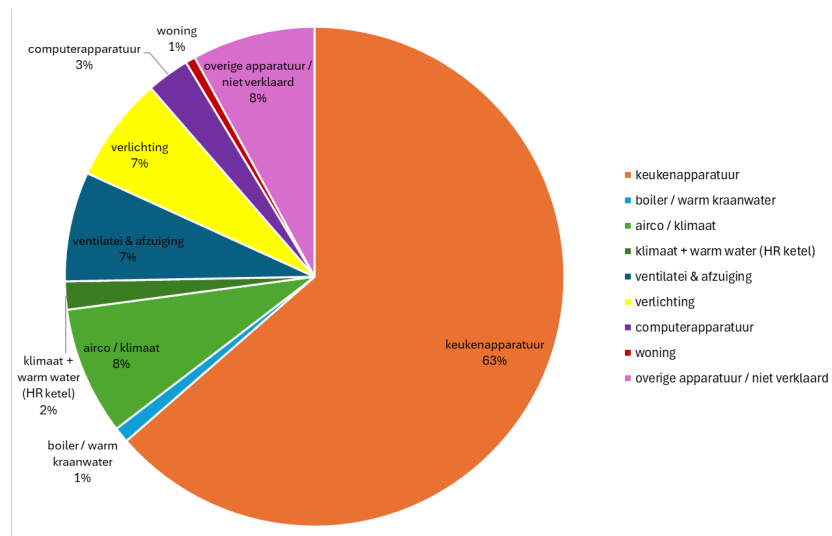
Van de 23 energieonderzoeken van de horeca, hebben er 10 data over waar de energie naartoe gaat met een uitsplitsing van het energiegebruik in elektriciteits- en gasverbruik. Op basis van deze 10 bedrijven is voor de horeca een visualisatie gemaakt welke onderdelen voornamelijk verantwoordelijk zijn voor het energie- en gasverbruik (zie figuren).

De energieonderzoeken van de recreatie bevatten geen uitsplitsing van het energiegebruik in elektriciteits- en gasverbruik. Daarom zijn de recreatiebedrijven niet opgenomen in deze analyse.

Bevindingen

Bij het elektriciteitsverbruik is te zien dat voornamelijk de keuken veel energie verbruikt, gevolgd door de airco.

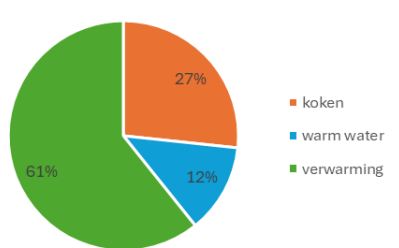
Elektriciteitsverbruik horeca

Figuur 2: Gemiddeld stroomverbruik horeca

Gasverbruik horeca

In het gasverbruik geven 7 van de 10 bedrijven eenzelfde patroon: +/- 70% voor verwarming, 15% voor warm water en 20% voor koken. Maar bij 3 van de 10 bedrijven is dit patroon omgedraaid, naar 30% verwarming, 15% warm water en 60% koken (zie bijlage).

Figuur 3: Gemiddeld gasverbruik horeca

Conclusie

Uit de analyse blijkt dat in de horeca de keuken het meeste energie verbruikt, gevolgd door de verwarming.

Welke verduurzamingsmogelijkheden zijn het meest relevant?

Aanpak

In zowel de energiegesprekken als de energieonderzoeken zijn verduurzamingsmaatregelen geadviseerd. Op basis van deze adviezen is per sector gekeken welke maatregelen het meest voorkomen. Daarbij is het belangrijk om te benadrukken dat deze uitkomsten deels worden beïnvloed door de vragen waarmee ondernemers zelf aankloppen. Wanneer bijvoorbeeld veel ondernemers vragen stellen over zonnepanelen, wordt daar ook vaker advies over gegeven. Dat betekent niet automatisch dat zonnepanelen in alle gevallen de meest passende maatregel zijn.

Bevindingen

De meest geadviseerde maatregelen per sector zijn weergegeven in de tabellen 2, 3 en 4. De analyses waarop deze tabellen zijn gebaseerd zijn te vinden in bijlage 2, 3 en 4.

Het voornaamste advies voor cafés en restaurants is energiemonitoring (59%), om zo inzicht te krijgen in hun energieverbruik, gevolgd door advies over het verduurzamen van de ruimteverwarming (59%), zoals overstappen van CV-ketel op warmtepomp. Ook worden vaak zonnepanelen geadviseerd (51%), overeenkomend met de interesse hierin van ondernemers (zie H2). Ook verduurzaming van de manier waarop de energie van warm tapwater wordt opgewekt, en elektrificering van de keuken of keuken-onderdelen.

Restaurants & Cafe's Meest geadviseerde onderwerpen	
Energiemonitoring	59%
Ruimteverwarming	59%
Zonnepanelen	51%
Warm tapwater	30%
Keukenapparatuur	30%

Tabel 2: Meest geadviseerde onderwerpen voor de kleine horeca (cafés en restaurants).

Met opmerkingen [Lv1]: Ik twijfel nog hoe dit hoofdstuk weer te geven. Enkel de kleine afbeeldingen voelt wat kaal, maar als ik tekst toevoeg, voelt het ook dubbelop. En voor de details verwijs ik liever naar de bijlage.

Het voornaamste advies is het verduurzamen van de ruimteverwarming (50%). Daarnaast worden vaak zonnepanelen (30%) en verduurzaming van opwek van warm tapwater (30%) geadviseerd. Adviezen over laadpalen, bewegingssensoren, betere isolatie, LED-verlichting en het optimaliseren van keukenapparatuur worden in 10% van de gevallen genoemd.

Hotels Meest geadviseerde onderwerpen	
Ruimteverwarming	50%
Zonnepanelen	30%
Warm tapwater	30%
Energiemonitoring	20%
Heatpipes	20%

Tabel 3: Meest geadviseerde onderwerpen voor de grote horeca (hotels).

Het belangrijkste advies is het verkrijgen van inzicht in hun energieverbruik, bijvoorbeeld door het gebruik van tussenmeters (74%) en hoofdmeter (26%). Ook al hebben veel ondernemingen al enige vorm van tussenmeters (bijv. in de vorm van enkel een tussenmeter voor een grote installatie zoals het zwembad, of alleen voor enkele chalets), wordt toch veel geadviseerd om op meer installaties en op meer onderdelen tussenmeters te plaatsen. Ook worden vaak zonnepanelen geadviseerd (58%), wat overeenkomt met de interesse van ondernemers.

Recreatie Meest geadviseerde onderwerpen	
Energiemonitoring (tussenmonitors)	74%
Zonnepanelen	58%
Energiemonitoring (hoofdmeter)	26%
Ruimteverwarming	21%
Zwembadwater	16%

Tabel 4: Meest geadviseerde onderwerpen voor de recreatiesector.

Conclusie

Uit de analyse blijkt dat ondernemers het meest geadviseerd worden over energiemonitoring, ruimteverwarming en zonnepanelen.

Welke overige opvallende bevindingen zijn naar voren gekomen?

Uit de analyse van de WEii-scores binnen de horeca blijkt dat het werkelijke energieverbruik (stroom en gas per m³) sterk varieert tussen bedrijven. De spreiding is groot: van WEii-scores onder de 100 tot ongeveer 1800 (zie Figuur 4).

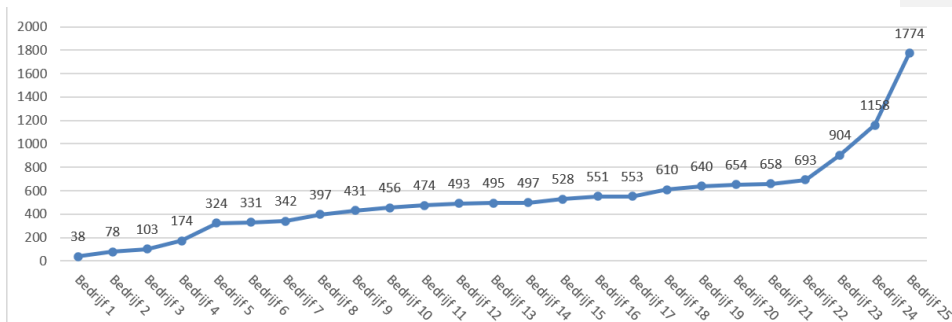
Het type eigendom (huurder versus eigenaar) heeft nauwelijks invloed op de WEii-score (respectievelijk 456 en 463).

Horecaondernemingen met zonnepanelen laten gemiddeld een hogere WEii-score zien dan ondernemingen zonder (595 versus 403). Dit hangt waarschijnlijk samen met het feit dat eigen opwek leidt tot meer beschikbaarheid en daarmee meer gebruik van elektriciteit.

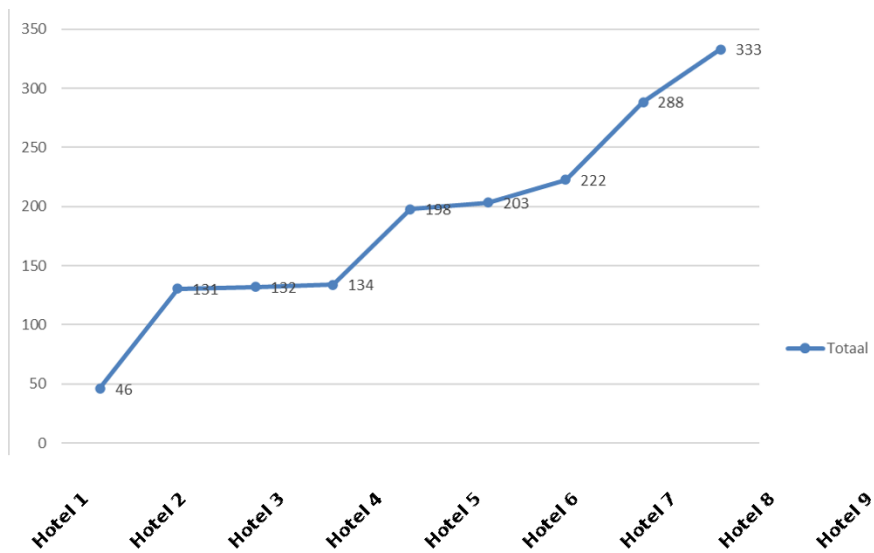
Daarnaast zijn duidelijke verschillen zichtbaar in energieverbruik over de dag en het seizoen. Piekmomenten, zoals tijdens feest- en vakantieperioden (bijv. Pinksteren in de recreatiesector), bieden mogelijk aanknopingspunten voor flexibiliteitsoplossingen.

Binnen de recreatiesector valt op dat ondernemingen met een zwembad aanzienlijk meer elektriciteit verbruiken dan bedrijven zonder zwembad (323.000 kWh versus 99.000 kWh). Door de beperkte omvang van de dataset kan echter niet met zekerheid worden vastgesteld in hoeverre dit verschil volledig door zwembaden wordt verklaard, of door andere faciliteiten.

Tot slot blijkt dat de vermogensvraag van een all-electric keuken vaak twee tot drie keer hoger ligt dan de beschikbare elektriciteitsaansluiting. In de praktijk kan dit mogelijk worden opgevangen door beperkte gelijktijdigheid in gebruik, maar hierover ontbreekt momenteel inzicht. Gezien het substantiële aandeel van keukens in zowel elektriciteits- als gasverbruik, ligt hier een belangrijke kans voor verdere optimalisatie.

Figuur 4: WEii scores van de kleine horecaondernemingen. Enkel de ondernemingen waarvan zowel de oppervlakte, jaarlijks elektriciteitsverbruik en jaarlijks gasverbruik bekend was, kon de WEii score berekend worden.

Figuur 5: Weii scores van de hotels. Enkel de ondernemingen waarvan zowel de oppervlakte, jaarlijks elektriciteitsverbruik en jaarlijks gasverbruik bekend was, kon de Weii score berekend worden.

Vervolgstappen & aanbevelingen

Op basis van de analyses in dit document zijn hieronder aanbevelingen geformuleerd voor communicatie, beleid en stimulering. De aanbevelingen zijn bedoeld om ondernemers gericht te bereiken en de verduurzamingsaanpak beter aan te laten sluiten op de praktijk van de horeca- en recreatiesector.

Aanbevelingen voor communicatie

Uit de gesprekken blijkt dat ondernemers vaak in beweging komen op een natuurlijk beslismoment, zoals bij het vervangen van een cv-ketel, een verbouwing, uitbreiding van het bedrijf of een knelpunt op de elektriciteitsaansluiting. De communicatie over ondersteuning kan daarom het beste aansluiten bij dit soort herkenbare situaties. Ook vragen over monumentale panden of beperkte ruimte voor verduurzaming bieden aanknopingspunten voor gerichte communicatie.

- Richt communicatie op concrete momenten, zoals: cv-ketel vervangen, keukens vernieuwen, groeien zonder extra aansluitcapaciteit
- Gebruik herkenbare vragen van ondernemers als ingang voor communicatie, zodat de boodschap direct aansluit bij hun praktijk.
- Benadruk niet alleen losse maatregelen, maar vooral wat in een specifieke situatie technisch en praktisch mogelijk is.

Aanbevelingen voor beleid

Als het doel is om zoveel mogelijk verduurzamingswinst te behalen, ligt het voor de hand om beleid te richten op groepen en bedrijven waar het energieverbruik relatief hoog is of waar de grootste beïnvloedingsruimte ligt. De analyses laten bijvoorbeeld zien dat er grote verschillen zijn in Weii-score tussen ondernemingen. Juist bij bedrijven met een hoge score kan gerichte ondersteuning veel effect hebben.

- Richt beleid waar mogelijk op ondernemingen met een hoge Weii-score, omdat daar vaak de meeste verduurzamingswinst te behalen is.
- Overweeg om binnen de horeca extra aandacht te geven aan restaurants, omdat deze gemiddeld een hogere Weii-score hebben dan hotels.
- Richt beleid niet alleen op ondernemers, maar ook op verhuurders van horecapanden. Veel horecaondernemers huren hun pand en hebben daardoor beperkte invloed op bouwkundige maatregelen.
- Verken hoe ook chalet-eigenaren beter bereikt kunnen worden. Bij recreatieparken met particulier bezit ligt een deel van de verduurzamingsopgave namelijk bij de eigenaren van de chalets en niet alleen bij de parkondernemer.

Aanbevelingen voor stimulering en ondersteuning

De analyses laten zien dat veel ondernemers nog beperkt inzicht hebben in hun energieverbruik, terwijl juist dat inzicht nodig is om goede keuzes te maken. Vooral in de recreatiesector is behoefte aan meer grip op verbruik, installaties en piekmomenten. Daarom is het zinvol om stimulering niet

alleen te richten op technieken, maar ook op hulpmiddelen die ondernemers helpen om hun verbruik beter te begrijpen.

- Stimuleer investeringen in energiemonitoring en tussenmeters, zodat ondernemers beter inzicht krijgen in verbruik, pieken en de werking van installaties.
- Koppel ondersteuning aan een logische volgorde van maatregelen: eerst inzicht, daarna optimalisatie en vervolgens grotere investeringen zoals opwek of elektrificatie.
- Zorg voor sectorspecifieke ondersteuning, omdat de Ausgangssituatie van cafés en restaurants, hotels en recreatiebedrijven duidelijk verschilt.

Bijlage 1 – geanalyseerde onderwerpen

Niet alle kolommen zijn bij alle bedrijven van toepassing, of zijn in alle gevallen uitgevraagd.

Algemene informatie

- Klantnaam
- Branche
- Type onderneming
- **Faciliteiten:**
 - evenementlocatie(s)
 - zwembad(en)
 - speeltuin(en)
 - receptie(gebouw?)
 - winkel?
 - sanitairgebouw(en)
 - bedrijfswoning(en)
 - horeca/ restaurant/ café (bij recreatie/hotels)
- Aantal chalets
- Opp. (m2)
- Woonplaats
- Pand (huurder/ verhuurder/ eigenaar)
- Jaarlijks elektriciteitsverbruik (kWh/jr.)
- Jaarlijks gasverbruik (m3/ jr.)
- Weii score
- Elektriciteitsaansluiting (GV/KV)
 - Indien KV, wat voor type
- Vraag v.d. klant

Huidige situatie

1. Energiemonitoring (op hoofdmeterniveau of zijn er slimme meters aanwezig?)
2. energimonitoring op tussenmeterniveau
3. Bewegingssensoren aanwezig
4. Zonnepanelen aanwezig
5. LED aanwezig
6. Heatpipes aanwezig
7. Batterij/accu aanwezig

8. Ruimteverwarming

- a. ruimteverwarming/ koeling via
- b. Warmteafgifte via (vloer, radiator, lucht)
- c. hebben ze ruimtekooling: airco?
- d. ruimteafzuiging/ ventilatie

9. WTW aanwezig

10. Laadpalen/ EV aanwezig

11. dakisolatie aanwezig

12. muurisolatie aanwezig

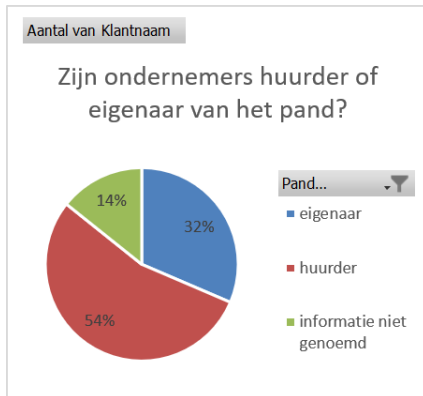
13. raamisolatie aanwezig

14. Warm tapwater

- a. Warm water via - gas of elektrisch
- b. Warm water via – mechanisme

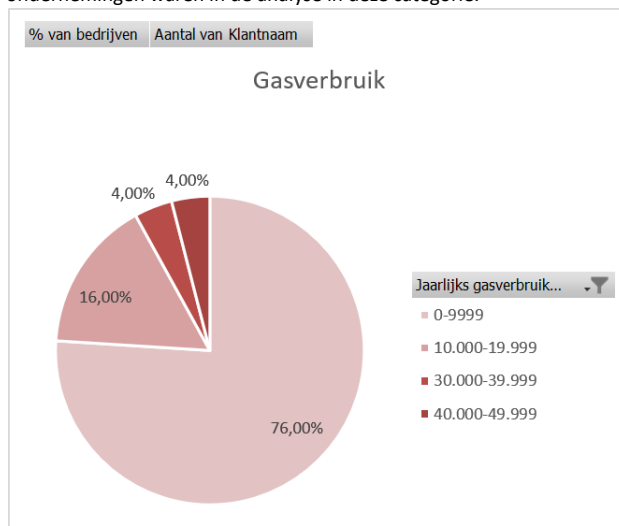
15. Keukenapparatuur aanwezig

- **Advies over**
- Over alle 15 ‘huidige situatie’ aspecten zijn ook 15 ‘advies over’ kolommen gemaakt.
-
- Verder zijn m.b.t. advies gekeken naar de andere 2 kolommen:
 - overig advies
 - Energieonderzoek (ja of nee)

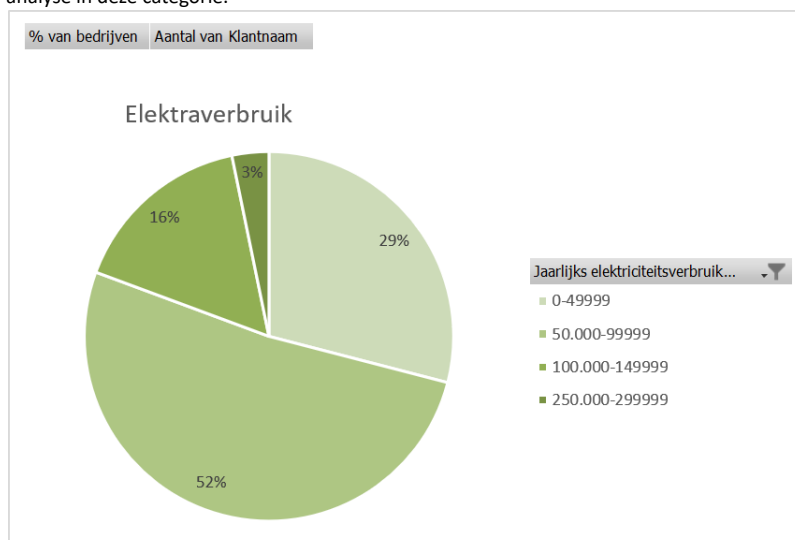

Jaarlijks gasverbruik van de onderneming. Categorieën zijn weergegeven per 10.000 m3 gasverbruik. Als een categorie niet in de legenda staat (bijv. 20.000 - 29.999 of >50.000) betekent dat er geen ondernemingen waren in de analyse in deze categorie.

Jaarlijks stroomverbruik van de onderneming. Categorieën zijn weergegeven per 50.000 kWh. Als een categorie niet in de legenda staat (bijv. >250.000) betekent dat er geen ondernemingen waren in de analyse in deze categorie.

Advies grote horecabedrijven. Betreft de onderwerpen die de bedrijven zijn geadviseerd in het energiegesprek of het energieonderzoek. 'Informatie niet genoemd' werd gescoord als dat onderwerp niet naar voren was gekomen in het energiegesprek of energieonderzoek van een bedrijf.

	ja	nee	informatie niet genoemd	Eindtotaal
Advies over energiemonitoring (hoofdmeters)	58,97%	12,82%	28,21%	0,00%
Advies over energiemonitoring (tussenmeters)	0,00%	37,84%	62,16%	100,00%
Advies over bewegingssensoren	17,95%	33,33%	48,72%	100,00%
Advies over PV (zonnepanelen)	51,28%	15,38%	33,33%	100,00%
Advies over heatpipes.	2,56%	41,03%	56,41%	100,00%
Advies over accu / batterij.	12,82%	38,46%	48,72%	100,00%
Advies over Laadpalen/EV.	7,69%	43,59%	48,72%	100,00%
Advies over isolatie - dak	20,51%	33,33%	46,15%	100,00%
Advies over isolatie - muur&vloer	23,08%	33,33%	43,59%	100,00%
Advies over isolatie - raam	20,51%	35,90%	43,59%	100,00%
Advies over LED	17,95%	35,90%	46,15%	100,00%
Advies over water - tapwater	30,30%	12,12%	57,58%	100,00%
Advies over (keuken)apparatuur.	29,41%	20,59%	50,00%	100,00%
Advies over Ruimteverwarming en/of ruimtekoeling.	58,82%	2,94%	38,24%	100,00%

Bijlage 3 – Analyses grote horeca

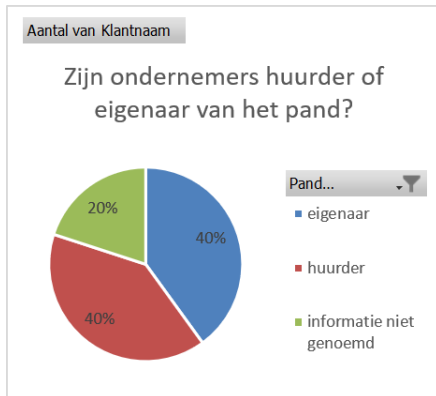
Huidige situatie grote horecabedrijven (hotels). Betreft de aanwezigheid van de onderstaande onderwerpen in de huidige situatie van het bedrijf. 'Nee, maar er is een wens' betekent dat bedrijven het specifieke aspect momenteel niet in hun bedrijf hadden, maar wel een wens hadden om het (later) aan te schaffen. 'Informatie niet genoemd' werd gescoord als dat onderwerp niet naar voren was gekomen in het energiegesprek of energieonderzoek van een bedrijf.

	ja	nee	nee, maar er is een wens	informatie niet genoemd	Eindtotaal
Energie monitoring (hoofdn...	40,00%	0,00%	0,00%	60,00%	100,00%
Energie monitoring (tussen...	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%	100,00%
Bewegingssensoren	10,00%	0,00%	0,00%	90,00%	100,00%
Zonnepanelen	10,00%	10,00%	20,00%	60,00%	100,00%
Heatpipes?	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%	100,00%
Batterijaccu?	0,00%	0,00%	10,00%	90,00%	100,00%
Laadpalen / EV	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%	100,00%
Isolatie - dak	30,00%	0,00%	0,00%	70,00%	100,00%
Isolatie - muur	20,00%	0,00%	10,00%	70,00%	100,00%
Isolatie - raam	30,00%	0,00%	0,00%	70,00%	100,00%
Alles LED	20,00%	10,00%	0,00%	70,00%	100,00%

Warm water via - gas of elektrisch	Warm water via - mechanisme	% klanten
elektrisch		0,00%
	CV ketel	0,00%
	elektrische boiler	0,00%
	informatie niet genoemd	0,00%
	warmtepomp	0,00%
	warmtepompboiler	0,00%
	(leeg)	0,00%
gas		30,00%
	CV ketel	30,00%
informatie niet genoemd		70,00%
Eindtotaal		100,00%

Keukenapparatuur aanwezig	% klanten
deels elektrisch, deels gas	20,00%
informatie niet genoemd	80,00%
Eindtotaal	100,00%

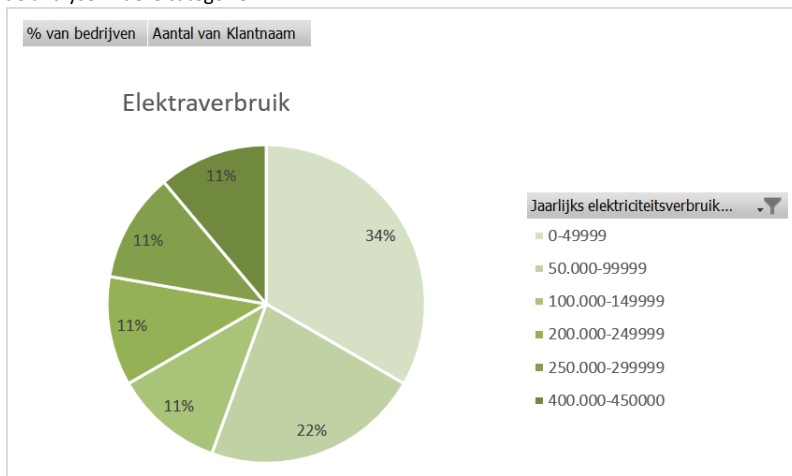
ruimteverwarming: CV ketel of warmtepomp (wp) of beiden	% klanten	warmteafgifte via	% van klanten
CV ketel	50,00%	vloer	13,33%
warmtepomp	10,00%	radiator	20,00%
informatie niet genoemd	40,00%	lucht	40,00%
Eindtotaal	100,00%	informatie niet genoemd	48,89%
		Eindtotaal	100,00%

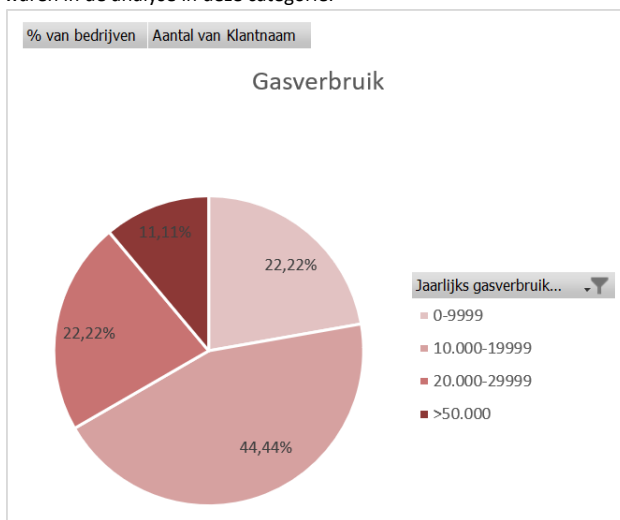

Huidige jaarlijks energieverbruik van een onderneming, zoals vermeld in het energiegesprek of het energieonderzoek.

Jaarlijks stroomverbruik van de onderneming. Categorieën zijn weergegeven per 100.000 kWh. Als een categorie niet in de legenda staat (bijv. >450.000) betekent dat er geen ondernemingen waren in de analyse in deze categorie.

Jaarlijks gasverbruik van de onderneming. Categorieën zijn weergegeven per 10.000 m3 gasverbruik. Als een categorie niet in de legenda staat (bijv. 30.000 - 39.999) betekent dat er geen ondernemingen waren in de analyse in deze categorie.

Advies grote horecabedrijven. Betreft de onderwerpen die de bedrijven zijn geadviseerd in het energiegesprek of het energieonderzoek. 'Informatie niet genoemd' werd gescoord als dat onderwerp niet naar voren was gekomen in het energiegesprek of energieonderzoek van een bedrijf.

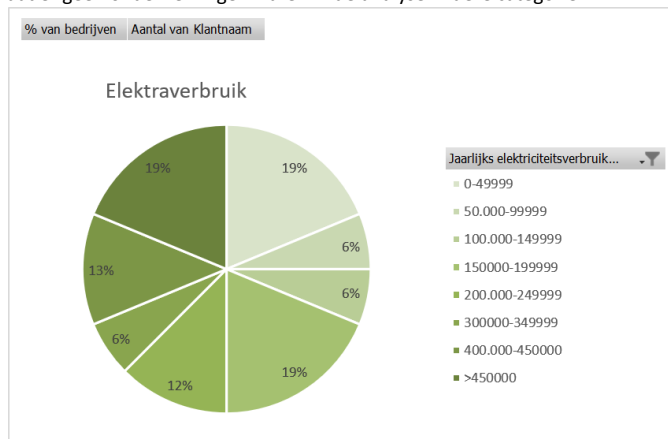
	ja	nee	informatie niet g	Eindtotaal
Advies over energiemonitoring (hoo	20,00%	0,00%	80,00%	0,00%
Advies over energiemonitoring (tuss	0,00%	0,00%	100,00%	100,00%
Advies over bewegingssensoren	10,00%	90,00%	100,00%	
Advies over PV (zonnepanelen)	30,00%	0,00%	70,00%	100,00%
Advies over heatpipes.	20,00%	10,00%	70,00%	100,00%
Advies over accu / batterij.	10,00%	90,00%	100,00%	
Advies over Laadpalen/EV.	10,00%	10,00%	80,00%	100,00%
Advies over isolatie – dak	10,00%	10,00%	80,00%	100,00%
Advies over isolatie – muur&vloer	10,00%	10,00%	80,00%	100,00%
Advies over isolatie – raam	10,00%	10,00%	80,00%	100,00%
Advies over LED	10,00%	0,00%	90,00%	100,00%
Advies over water – tapwater	30,00%	0,00%	70,00%	100,00%
Advies over (keuken)apparatuur.	10,00%	90,00%	100,00%	
Advies over Ruimteverwarming en/of	50,00%	0,00%	50,00%	100,00%

Bijlage 4 – Analyse recreatieondernemers (bungalowparken en verhuur)

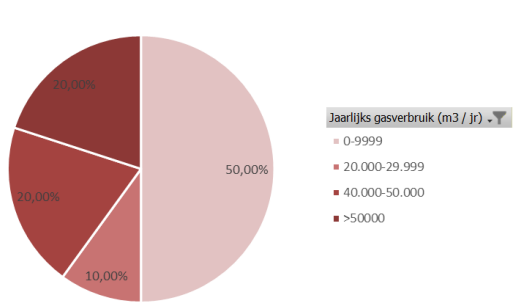
Huidige jaarlijks energieverbruik van een onderneming, zoals vermeld in het energiegesprek of het energieonderzoek.

Jaarlijks stroomverbruik van de recreatieondernemingen bungalowparken & campings met verhuur.
Categorieën zijn weergegeven per 100.000 kWh. Als een categorie niet in de legenda staat, betekend dat er geen ondernemingen waren in de analyse in deze categorie.

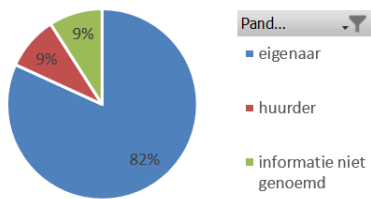
Jaarlijks gasverbruik van de recreatieondernemingen bungalowparken & campings met verhuur.
Categorieën zijn weergegeven per 10.000 m3 gasverbruik. Als een categorie niet in de legenda staat (bijv. 30.000 - 39.999) betekend dat er geen ondernemingen waren in de analyse in deze categorie.

Aantal van Klantnaam

Zijn ondernemers huurder of
eigenaar van het pand?

Huidige situatie recreatieondernemingen (bungalowparken en campings met verhuur). Betreft de aanwezigheid van de onderstaande onderwerpen in de huidige situatie van het bedrijf. 'Nee, maar er is een wens' betekent dat bedrijven het specifieke aspect momenteel niet in hun bedrijf hadden, maar wel een wens hadden om het (later) aan te schaffen. 'Informatie niet genoemd' werd gescoord als dat onderwerp niet naar voren was gekomen in het energiegesprek of energieonderzoek van een bedrijf.

	ja	nee	nee, maar er is een wens	informatie niet genoemd
Energiemonitoring (hoofdniveau)	89,47%	5,26%	0,00%	5,26%
	☒	☐	☐	☐
Energiemonitoring (tussenmeters)	52,63%	5,26%	0,00%	42,11%
	☒	☐	☐	☐
Zonnepanelen	52,63%	0,00%	31,58%	15,79%
	☒	☐	☐	☐
Heatpipes?	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
	☐	☐	☐	☐
Batterij/accu?	5,26%	15,79%	10,53%	68,42%
	☐	☐	☐	☐
Laadpalen / EV	31,58%	10,53%	5,26%	52,63%
	☐	☐	☐	☐
Alles LED	0,00%	5,26%	0,00%	94,74%
	☐	☐	☐	☐
	ja	nee	informatie niet genoemd	
Advies over Ruimteverwarming en/of ruimte	21,05%	0,00%	78,95%	
	☐	☐	☐	☐

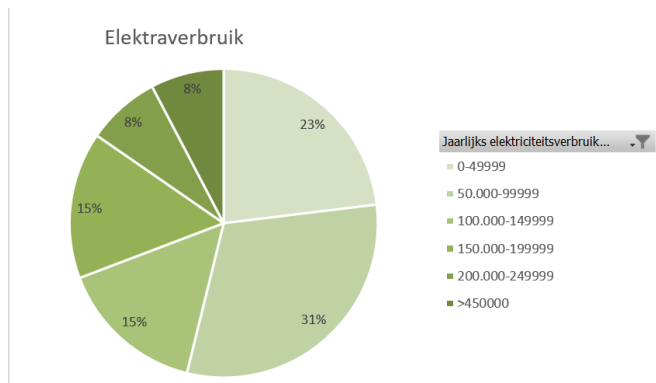
Advies grote recreatieondernemingen (bungalowparken en campings met verhuur). Betreft de onderwerpen die de bedrijven zijn geadviseerd in het energiegesprek of het energieonderzoek. 'Informatie niet genoemd' werd gescoord als dat onderwerp niet naar voren was gekomen in het energiegesprek of energieonderzoek van een bedrijf.

	ja	nee	informatie niet genoemd	
Advies over energiemonitoring (hoofdmeter)	26,32%	0,00%		73,68%
	ja	nee	informatie niet genoemd	
Advies over energiemonitoring (tussenmeter)	73,68%	0,00%		26,32%
	ja	nee	informatie niet genoemd	
Advies over PV (zonnepanelen)	57,89%	0,00%		42,11%
	ja	nee	informatie niet genoemd	
Advies over heatpipes.	5,26%	0,00%		94,74%
	ja	nee	informatie niet genoemd	
Advies over accu / batterij.	10,53%	21,05%		68,42%
	ja	nee	informatie niet genoemd	
Advies over Laadpalen/EV.	10,53%	10,53%		78,95%
	ja	nee	informatie niet genoemd	
Advies over LED	0,00%	0,00%		100,00%
	ja	nee	informatie niet genoemd	
Advies over water - tapwater	15,79%	0,00%		84,21%
	ja	nee	informatie niet genoemd	
Advies over water - zwembad	15,79%	0,00%		84,21%

Huidige situatie recreatieondernemingen met bezit

Jaarlijks stroomverbruik van de recreatieondernemingen bungalowparken met bezit. Categorieën zijn weergegeven per 50.000 kWh. Als een categorie niet in de legenda staat, betekend dat er geen ondernemingen waren in de analyse in deze categorie.

Jaarlijks gasverbruik van de recreatieondernemingen bungalowparken met bezit. Categorieën zijn weergegeven per 10.000 m3 gasverbruik. Als een categorie niet in de legenda staat (bijv. >40.000) betekend dat er geen ondernemingen waren in deze categorie.

